

### **Recenzja**

#### **rozprawy doktorskiej mgra Bartosza Drejerskiego**

w dyscyplinie naukowej – historia w Akademii Finansów i Biznesu Vistula  
z siedzibą w Warszawie, filia: Akademia im. A. Gieysztora w Pułtusk  
napisanej pod kierunkiem promotora prof. dra hab. Janusza Szczepańskiego  
pt. *Życie społeczno-gospodarcze małych miast Mazowsza Północnego  
w latach 1815-1869/1870*

### **Uwagi wstępne**

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska, której autorem jest mgr Bartosz Drejerski, została napisana pod formalnym i merytorycznym kierunkiem znakomitego polskiego historyka XIX-XX wieku, autora bardzo liczących się w polskiej historiografii monografii, naukowych redakcji i recenzji (zarówno publikowanych jak też tych dla celów awansów naukowych) dorobku innych autorów, prof. dra hab. Janusza Szczepańskiego. Już sam wybór promotora przez autora rozprawy dał potężną rękojmię do tego, że powstanie dzieło wartościowe, optymalne i przykładowe zarazem.

### **Konstrukcja pracy i kwestie metodologiczne**

Praca, o objętości 424 stron, składa się z: wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, streszczeń w językach polskim i angielskim, bibliografii oraz spisu tabel i aneksów. Struktura wewnętrzna pracy nie budzi zatem negatywnych zastrzeżeń; jest typowa dla tego typu monografii i odpowiada w pełni normom pisarskim i edytorskim, zapoczątkowanym w historiografii XIX-wiecznej, a utrwalonych po drugiej wojnie światowej. We wstępie (s. 11-12) autor podał informacje o zastosowanych metodach badawczych: indukcyjnej i dedukcyjnej oraz metodach uzupełniających (szczegółowych), jednak tutaj wdarł się pewien chaos informacyjny. Choć w zasadzie nie stosuje się we wstępie przypisów do tekstu, to jednak należało podać, na podstawie jakiej pozycji metodologicznej wykorzystano i zaaplikowano te metody.

Podjęta przez autora tematyka badawcza jest wyjątkowo zasadna, bowiem istotnie w polskiej historiografii problematyka małych i peryferyjnych ośrodków miejskich w okresie

przejścia od gospodarki feudalnej do kapitalistycznej przez długi czas była niezasadnie marginalizowana. Można nawet zaryzykować twierdzenie, że jest to bodaj pierwsze tak komplementarne ujęcie zagadnienia ekonomiczno-społecznej degradacji organizmów miejskich w epoce przechodzenia od gospodarki feudalnej do kapitalistycznej na obszarze Mazowsza Północnego. Badania zostały przeprowadzone na podstawie wszechstronnego statusu następujących miast (miasteczek) Mazowsza Północnego: Andrzejewa, Bielska, Bieżunia, Bobrownik, Bodzanowa, Broku, Chorzela, Czyżewa, Czerwińska, Dobrzynia nad Drwęcą, Drobina, Janowa, Kikoła, Krasnosielca, Kuczborka, Myszyńca, Nowego Miasta, Nura, Raciąża, Radzanowa, Różana, Serocka, Skępego, Sochocina, Szreńska, Wyszkowa i Żuromina, w łącznej liczbie 27. Zatem już sama ich liczba dała gwarancję, że obszar badawczy jest wystarczający i obiecujący zarazem.

Miasta te lokowane były w znacznym przedziale czasowym: od Bodzanowa w 1351 r. aż do Krasnosielca w 1824 r.; a zatem „lokacyjna przestrzeń” czasowa sięga sześciu wieków. Tylko z pozoru nie budzi zastrzeżeń przyjęta cezura czasowa badań, tj. początkowa od roku 1815 r. (Kongresu Wiedeńskiego i utworzenia województwa płockiego) i końcowa – 1869/1870 (formalnej degradacji statusu tych miasteczek i przeniesienia ich do rzędu osad). Ta ostatnia ma pełne uzasadnienie historyczne i historiograficzne. Cezura początkowa może mieć wydźwięk dyskusyjny, bowiem pozostawienie poza cezurą pracy lat 1793-1814, z szerokim ich omówieniem w rozdziale pierwszym (31 stron tekstu opisowego), (zdaniem autora „pełniącego rolę preludium do następnym rozważań”), rodzi pytanie, czy na pewno należało przyjąć taką cezurę początkową. Nie rozstrzygam tego definitywnie.

Zadaniem formalnym każdej rozprawy doktorskiej jest wygenerowanie hipotezy badawczej. Jak wiadomo, hipoteza badawcza (ang. *research hypothesis*), często nazywana hipotezą roboczą, jest stwierdzeniem, co do którego istnieje pewne prawdopodobieństwo, że stanowi prawdziwe rozwiązanie badanego problemu. Analiza „Wstępu” do pracy nie dała odpowiedzi na pytanie, czy autor wygenerował jakąś hipotezę bądź hipotezy badawcze. Widzimy tu jedynie założenia badawcze, których *clou* stanowi następujący zapis, cytuję *in extenso*: „*Obraz małomiejskiej codzienności północnego Mazowsza przedstawiono na tle przemian społeczno-ekonomicznych i politycznych, dokonujących się w kilku dziesięcioleciach istnienia Królestwa Polskiego w okresie 1815-1869/70. Zamierzam podjąć próbę charakterystyki przekształcenia przestrzeni publicznej i prywatnej małych miast oraz ich wpływu na poziom życia i zdrowotność mieszkańców, nawyki żywieniowe i zagadnienia aprowizacyjne, problematykę życia rodzinnego. Postaram się uwzględnić zjawiska społeczne związane z wykonywaniem pracy zarobkowej, a także wszelkie inne odniesienia dotyczące*

*funkcjonowania we wspólnocie niewielkiej, lecz zróżnicowanej pod względem etnicznym i wyznaniowym. Należy nadmienić, iż w czasach porozbiorowych znaczny odsetek mieszkańców miasteczek Mazowsza Północnego stanowiła ludność wyznania mojżeszowego, niewielki zaś – ludność wyznania ewangelicko-augsburskiego”.*

#### **Podstawa źródłowa badań**

Przedstawiona do recenzji rozprawa została oparta na solidnej podstawie źródeł archiwalnych, zgromadzonych głównie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zawartych w zespołach archiwalnych: Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego; Generalne Dyrektorium Finansów, Wojny i Domen. Departamentu Prus Nowowschodnich; Dyrekcja Ubezpieczeń; Rada Administracyjna Królestwa Polskiego; Rada Ministrów Księstwa Warszawskiego; Rada Stanu i Rada Ministrów Księstwa Warszawskiego; Tymczasowa Komisja Śledcza; Kancelaria Senatora Nowosilcowa; Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu; Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, Zarząd Generał-Policmajstra w Królestwie Polskim oraz Zbiory Kartograficzne. Nie mniej ważne okazały się akta z Archiwum Państwowego w Płocku, a w nim m.in.: Komisja Wojewódzka i Rząd Gubernialny Płocki; Naczelnik Płockiej Dyrekcji Naukowej i Prefekt Departamentu Płockiego 1808-1815.

Nie widzimy w tym katalogu innych ważnych zespołów akt z AGAD, np. Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, gdzie *exempli gratia* tylko dla miasta Skępego (Skempego) z lat 1800-1900 jest kilkaset stron dokumentów, ale też archiwów „regionalnych”, choćby Archiwum Państwowego w Warszawie oraz jego Oddziałów w Mławie (np. akta miasta Żuromina) i Pułtusku (np. akta miasta Chorzel).

W dużym zakresie autor wykorzystał ważne źródła drukowane, w tym akty (źródła) prawa, np. *Dziennik Praw Królestwa Polskiego; Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego, Wydział Spraw Wewnętrznych i Duchownych. Przepisy o miastach w ogólności oraz o własności i funduszach miejskich* oraz opracowania statystyczne, pamiątki i wspomnienia. W pierwszej grupie, tj. źródeł prawa autor we wstępie zapowiada wykorzystanie *Dzienników Urzędowych Województwa Płockiego*, po czym nie widzimy ich ani w przypisach ani w bibliografii. Podobnie rzecz ma się z *Dziennikami Urzędowymi Guberni Płockiej*, gdzie raptem wykazano jeden numer tego dziennika z 1851 r. Wszystkie te dzienniki są dziś dostępne w wielu bibliotekach cyfrowych.

Słabiej reprezentowana jest też XIX-wieczna prasa. Tu widzimy tylko pięć pojedynczo wykorzystanych numerów, w tym trzy tytuły prasy regionalnej: „Jutrzenka” 1863, nr 2; „Korespondent Płocki” 1877, nr 87; „Zwiastun Ewangeliczny” 1865, nr 12. Można tu było sięgnąć do przeglądu prasy pt. *Bibliografii czasopism płockich 1810-1966*, „Rocznik Historii

Czasopiśmiennictwa Polskiego”, t. 9/1: 1970, s. 131-148. Zabrakło wykorzystania m.in. „Dziennika Warszawskiego”, „Gazety Warszawskiej”, „Kuriera Warszawskiego” i „Warszawskiej Gazety Policyjnej”, które (w zawężonej tytulaturze) podawały systematycznie wiadomości z miast i miasteczek objętych dysertacją, w tym ważne dla historyka ogłoszenia urzędowe.

Za to ilość wykorzystanych opracowań przekracza liczbę dwieście i jest to zasób imponujący. Autor sięgnął tu po uznany dorobek swego Mistrza i Patrona prof. Janusza Szczepańskiego, ale także innych autorów, m.in.: Józefa Barańskiego, Michała M. Grzybowskiego, Stefana Kieniewicza, Aleksandra Kociszewskiego, Anny M. Stogowskiej, Radosława Waleszczaka i wielu innych. Zabrakło jednak ważnych prac znanego historyka Północnego Mazowsza Wincentego Hipolita Gawareckiego (np. *Opis historyczno-geograficzny Ziemi Dobrzyńskiej*, Płock 1825 z opisem wszystkich miast tej ziemi, także tych nieujętych przez autora dysertacji) czy też skępcianina Gustawa Zielińskiego, ale i płocczan: Aleksandra Macieszy i Dominika Staszewskiego. Ci ostatni pozostawili m.in. ciekawe opracowania statystyczne dotyczące Mazowsza Północnego. Z nowszych monografii zabrakło takich monografii jak: *Powiat lipnowski* (2018), *Bedeker skępski* B. Ciesielskiej (2011), *Kikół i okolice. Materiały do monografii miasta i gminy Kikół* (2024) oraz innych. Wszystkie są uwidocznione w katalogu głównym Biblioteki Narodowej. Można było także sięgnąć do serii wydawniczych omawianych regionów, np. „Biezuńskie Zeszyty Historyczne”, wydawanych przez Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu od 1993 r. oraz „Ziemia Dobrzyńska”, t. 1-10: 1989-2006; „Rocznik Dobrzyński”, t. 1-18: 2008-2025, „Z dziejów Ziemi Dobrzyńskiej”, t. 1-29: 1986-2025, gdzie jest kilkanaście rozpraw dotyczących dziejów opisywanych miast. Dobrze, a nawet przykładowo spożytkowane zostały natomiast naukowe periodyki: „Rocznik Mazowiecki” oraz „Notatki Płockie”.

### **Struktura pracy i ocena merytoryczna**

Strona formalna pracy nie budzi negatywnych spostrzeżeń, momentami odnosi się wrażenie, że została przygotowana pod względem adiustacyjnym przykładowo. Ilość i „jakość” przypisów do tekstu budzi uznanie. Przypisy sporządzono zostały poprawne, także gdy chodzi o ich formę edytorską (m. in. stosowanie kursywy w tytułach prac i artykułów), co dla niektórych piszących teksty naukowe jest postulatem *pro futuro* z arsenału *pia desideria*. Język pracy jest prosty i klarowny, przez co przekaz autora staje się czytelny i utylitarny. Nie dostrzegam uchybień stylistycznych i interpunkcyjnych. Całość poddana została dobrej „obróbce” typograficznej.

Autor podzielił swoją rozprawę na siedem rozdziałów, które jednak nie są sygnowane w spisie treści jako rozdziały. Są to: R. I Miasta północnego Mazowsza w czasach pruskich i epoce napoleońskiej; R. II Sieć ośrodków miejskich Mazowsza Północnego; R. III Problemy społeczno-ekonomiczne miasteczek; R. IV Struktura zawodowa mieszkańców. Źródła utrzymania; R. V Oświata i kultura; R. VI Życie religijne. Stosunki narodowościowo-wyznaniowe; R. VII Polityka władz Królestwa Polskiego wobec małych ośrodków miejskich. Najobszerniejszy, bo liczący blisko 80 stron jest rozdział trzeci, dotyczący problemów społeczno-ekonomicznych małych miast, czemu oczywiście nie należy się dziwić. Ostatni, siódmy rozdział pt. *Polityka władz Królestwa Polskiego wobec małych ośrodków miejskich*, o objętości blisko 20 stron, należy traktować jako syntetyczno-kumulujący. O sile wniosku w nim zawartym napiszemy w dalszej części recenzji. Struktura pracy jest zatem adekwatna do tematu i tytułu (pamiętając, że są to dwa odrębne wartości) prezentowanej dysertacji. Układ i struktura pracy są zatem przejrzyste i logiczne. Kolejność rozdziałów uzasadniona została chronologią podejmowanych działań. Struktura podziału treści wykazuje zgodność z logiką wypowiedzi. Praca jest zatem kompletna i komplementarna zarazem.

Całość rozprawy poprzedzona została 12-stronicowym wstępem, który spełnia wymagania stawiane przez metodologię dedykowaną dla prac naukowych w naukach społecznych. Są tam również podjęte kwestie metodologiczne, o czym *vide infra*. Można było w nim poświęcić jeden akapit wyjaśnieniu koniecznego stosowania pojęcia „miasteczko” dla oznaczenia prawno-administracyjnej jednostki osadniczej o charakterze przejściowym między miastem a wsią, z charakterystycznym handlowo-rzemieślniczym wyodrębnieniem specjalności i analogiczną morfologią oraz infrastrukturą co (małe) miasto. Zabieg ten dałby okazję do uniknięcia zarzutu użycia tej formy w wydźwięku pejoratywnym, tym bardziej, że w tytule pracy mówi się o „miastach” a nie „miasteczkach”.

W pierwszym rozdziale rozprawy pt. *Miasta północnego Mazowsza w czasach pruskich i epoce napoleońskiej* autor dokonał charakterystyki miast Północnego Mazowsza w latach 1793-1814. Omówiono tu także sytuację miast północnego Mazowsza w okresie wojen napoleońskich, które pogłębiły destabilizację lokalnych struktur miejskich, powodując spadek dochodów, migracje ludności oraz zahamowanie inwestycji. Zasadnie zwrócono również uwagę na działalność władz Księstwa Warszawskiego, które dążyły (na miarę środków i czasu) do odbudowy struktur miejskich, wprowadzając istotne zmiany w systemie prawnym, administracyjnym i gospodarczym. To miał być dobry prognostyk poprawy ich kondycji społeczno-ekonomicznej. Wypadki polityczne potoczyły się jednak inaczej.

Ważnym okazał się drugi rozdział rozprawy pt. *Sieć ośrodków miejskich Mazowsza Północnego i ich władze w okresie Królestwa Polskiego 1815-1869*, gdzie przedstawiono obszar oraz podziały administracyjne subregionu, ze szczególnym uwzględnieniem stopniowego kształtowania się struktur terytorialnych po kongresie wiedeńskim. Zwrócono w nim m.in. uwagę na organizację urzędów miejskich oraz funkcjonowanie lokalnych urzędników, zwłaszcza w małych miastach, gdzie obsada kadrowa była skromna, słabo wykształcona, a jej kompetencje często niejasne.

Rozdział trzeci pt. *Problemy społeczno-ekonomiczne miasteczek* poświęcono analizie problemów społeczno-ekonomicznych miasteczek województwa (guberni) płockiego w okresie Królestwa Polskiego. Szczególną uwagę poświęcono gospodarce finansowej miasteczek. Poglębiona analiza pozwoliła prześledzić mechanizmy zarządzania finansami publicznymi na poziomie lokalnym oraz ocenić, w jakim stopniu środki finansowe pozwalały na realizację podstawowych potrzeb mieszkańców.

Ważną częścią rozprawy jest rozdział czwarty pt. *Struktura zawodowa mieszkańców. Źródła utrzymania*, poświęcono omówieniu struktury zawodowej mieszkańców małych ośrodków miejskich oraz źródeł ich utrzymania. Rozdział ten poprzedzony został charakterystyką demograficzną, obejmującą analizę liczby ludności, jej rozmieszczenia oraz struktury społecznej w małych ośrodkach miejskich Mazowsza Północnego.

Rozdział piąty rozprawy pt. *Oświata i kultura* autor poświęcił analizie funkcjonowania oświaty oraz życia kulturalnego w małych miastach północnego Mazowsza w XIX w. Szczególną uwagę zwrócono na poziom alfabetyzacji mieszkańców, który stanowił istotny wskaźnik rozwoju społecznego i kulturalnego lokalnych społeczności. Przeanalizowano dostępność do edukacji, wskazując na liczbę i rozmieszczenie szkół elementarnych, ich zaplecze kadrowe, programy nauczania oraz warunki, w jakich odbywał się proces dydaktyczny.

W rozdziale szóstym naszą uwagę zwrócił podrozdział zatytułowany *Życie religijno-społeczne ludności wyznania mojżeszowego*, a w nim dane statystyczne pochodzące z akt Archiwum Akt Dawnych w Warszawie oraz kolejny podrozdział, dotyczący innych grup wyznaniowych (winno być raczej: „wyznań” z nie „grup wyznaniowych”, jako że np. ewangelicy nie są grupą wyznaniową a po prostu wyznaniem).

Dobrze wreszcie wypada 9-stronicowe „Zakończenie” opiniowanej pracy, nacechowane logicznymi, w pełni zharmonizowanym z treścią pracy, wynikami badań autora. To dobrze świadczy o użyteczności badań (*utilitarianism of research*), a przecież to jedna z podstawowych cech dobrze pojętych i podejmowanych badań naukowych. Gdy stanowi ona

domenę młodego adepta nauki, jest to godne szacunku i uznania. Jest to powodem do satysfakcji dla piszącego i dumy dla Promotora badań. Jak wiadomo słowo promotor swoją etymologię bierze od średniowiecznej łaciny, gdzie promotor to ten, który posuwa naprzód, z łac. *promotio* = wyniesienie na wyższe stanowisko, *promereo* – zdobywać coś, pozyskiwać sobie (ang. *thesis supervisor* = promotor; *doctoral advisor* = promotor doktoratu). Nawet W. Kopaliński zasadnie podał, że „*promotor to profesor kierujący pracą doktoranta, czyli osoby sięgającej po pierwszy stopień naukowy*”.

Mimo to mamy pewne uwagi do sformułowań tam zawartych. Na str. 387 autor podaje: „*Jednym z zasadniczych celów niniejszej rozprawy było potwierdzenie bądź obalenie postawionej hipotezy badawczej* (podkr. MK), *zgodnie z którą przyczyn zamiany małych miast na osady, przeprowadzonej w latach 1869–1870, należy upatrywać przede wszystkim w ich sytuacji ekonomicznej, a nie – jak często sugerowano – w politycznej zemście władz zaborczych za udział mieszkańców tych miejscowości w Powstaniu Styczniowym*”. Kłopot polega na tym, iż o tej hipotezie dowiadujemy się dopiero z „Zakończenia”, a przecież jedynym metodologicznie miejscem dla jej postawienia (zgłoszenia) był wstęp, gdzie nie ma jednak o niej mowy!

Pomijając tę wątpliwość, z uznaniem komunikujemy o dobrym poziomie wnioskowania autora, że działania władz zaborczych (okupacyjnych) miały charakter systemowy i wynikały z prób racjonalizacji struktury administracyjnej Imperium Rosyjskiego poprzez redukcję liczby jednostek, które nie były w stanie pełnić funkcji miejskich zarówno w sensie prawnym, gospodarczym, ale także społecznym. Z uznaniem odnosimy się również do wniosku generalizującego autora, że „*nie sposób całkowicie wykluczyć, że władze zaborcze mogły mieć również motywacje polityczne – zwłaszcza w odniesieniu do miejscowości, których mieszkańcy aktywnie wspierali ruchy niepodległościowe*” (str. 388). Zaiste, tak było chociażby w przypadku takich miasteczek jak Bobrowniki nad Wisłą i Skępe.

Za godną uwagi przyjmujemy informacje i ustalenia zwarte w „Zakończeniu” o podejmowaniu (poczynając od 1918 r.) rewizji decyzji administracyjnych podjętych przez zaborcę carskiego. W 1919 r. prawa miejskie odzyskały Dobrzyń nad Drwęcą, Chorzele, Różan oraz Wyszaków, a następnie przywrócono je Raciążowi (1922), Brokowi (1922), Serockowi (1923) oraz Żurominowi (1925). Okres PRL (pomijając oczywiście lata okupacji 1939-1945) nie przyniósł spodziewanych przez społeczności miejskich osad powrotu do statusu miejskiego. Dopiero w latach 90. XX w. prawa miejskie odzyskały: Biezuń i Myszyniec (1993), a także Drobin (1994) i Skępe (1997). W kolejnych dekadach do rządu miast powróciły: Czyżew (2011), Czerwińsk nad Wisłą (2020), Sochocin (2021), Nowe

Miasto (2022), Bodzanów (2023), Bobrowniki i Kikół (2024). Dodajmy, że bez tych informacji praca byłaby zubożona i niepełna.

Dysertacja została uposażona w 75 tabel, zawierających bardzo bogaty materiał statystyczny i poglądowy, który został umiejętnie i kompatybilnie powiązany z tekstem opisowym i analitycznym. Zdaje się, że sam materiał zawarty z tych tabelach mógłby stanowić *causa* do oddzielnej publikacji *stricte* statystycznej. Co ważne, tabele posiadają prawidłowy tytuł oraz źródło pochodzenia materiału statystycznego, jednak prawie zawsze jest to źródło jednorodne. Wykaz tabel, z ich lokowaniem (podaniem numerów stron), został prawidłowo dołączony do pracy. Piszemy o tym świadomie, bo najczęściej recenzenci pomijają to, co zostało pomieszczone za wykazem źródeł i literatury, *notabene* powszechnie nazywanych bibliografią, choć wiemy, że ta (od proveniencji greckiej) zawiera to, co zostało zapisane: z języka greckiego βιβλιο – książka, γραφία – pisanie. Stąd np. źródło prawa nie należy do „bibliografii” a właśnie nomenklaturowo do „źródeł i literatury”.

#### Disputatio

Do drobnych potknięć różnej proveniencji, których nie uniknął autor, należy zaliczyć:

- 1) niewłaściwą odmianę nazwy własnej: Kikół – Kikoła (a nie Kikółu);
- 2) niejasność niektórych wypowiedzi, *ad exemplum*: „*Zakładam, iż odrzucającą cezury historii politycznej analiza dziejów małych ośrodków miejskich Mazowsza Północnego zezwoli mi na ukazanie zarówno zmian, jak i nienaruszonego trwania różnych aspektów malomiasteczkowej codzienności.*”;
- 3) nieadekwatny do zawartości jest tytuł rozdziału III, zatytułowany *Problemy społeczno-ekonomiczne miasteczek*, bowiem w jego treści nie znajdujemy problemów społecznych, a wyłącznie ekonomiczne; społeczne są i owszem, ale w rozdziałach V i VI (oświata, życie religijne, mniejszości religijne i narodowościowo-wyznaniowe);
- 4) widać brak konsekwencji w pisowni nazwy własnej subregionu badawczego, raz występuje on jako *północne Mazowsze*, kiedy indziej – *Mazowsze Północne*;
- 5) niewłaściwa (a przy niekonsekwentna) występuje pisownia z wielkich liter nazw powstań narodowych, np. s. 11, 292 – Powstania Listopadowego i Styczniowego; gdzie indziej, np. 63, 391 (właściwie) – z małych liter;
- 6) nieadekwatność zapisów tytułów rozdziałów w spisie treści z zapisami wewnątrz pracy, np. tytuł R. II *Sieć ośrodków miejskich Mazowsza Północnego w okresie Królestwa Polskiego 1815-1866* (s. 62), w spisie treści posiada zapis: *Sieć ośrodków miejskich Mazowsza Północnego* (s. 2); jeszcze inaczej jest w przypadku rozdziału IV: w spisie treści

jest: *Struktura zawodowa mieszkańców. Źródła utrzymania*, zaś w treści: *Struktura zawodowa mieszkańców*.

Mimo to, uwagi te nie umniejszają merytorycznej wartości recenzowanej pracy i mogą być usunięte bez specjalnego nakładu w trakcie korekty, np. wydawniczej.

### **Konkluzje**

Zanim przejdziemy do formalnych konkluzji, uprzejmie proponuję, aby Rada Naukowa Dyscypliny Historia AFiB Vistula, filia: Akademia im. A. Gieyszтора w Pułtusku rozważyła potrzebę wyróżnienia recenzowanej pracy w ramach posiadanych kompetencji i statutowych możliwości. Nadto zgłaszam wniosek, aby ta kompetentna i komplementarna w ujęciu tematycznym dysertacja mogła być opublikowana w formie druku zwartego (książki). Jej wydanie istotnie wzbogaciłoby dorobek historiograficzny Północnego Mazowsza, który – mimo ogromnego postępu w drugiej połowie XX wieku oraz w obecnych dziesięcioleciach tego wieku – wcale nie jest (w porównaniu w innymi regionami Polski) nader imponujący.

Ocena merytoryczna, gdy chodzi o *modus operandi*, pracy jest wysoka. Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgra Bartosza Drejerskiego pt. *Życie społeczno-gospodarcze małych miast Mazowsza Północnego w latach 1815-1869/1870* spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1-4 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897, z 2025 r. poz. 619, 620, 621, 622, 1162) i w związku z art. 191 ust. 1 tej Ustawy wnoszę o dopuszczenie zainteresowanego do obrony rozprawy doktorskiej w dyscyplinie naukowej – historia.

